

ріжним каменем своєрідний соціальний протест – закликаючи зглянутись на людей слабких, духовно й фізично убогих, але не винних у своїй нещасній долі.

Приречений на смерть каліка Біллі (Тимофій Тарковський) докладає неймовірних зусиль і, переборовши опір співмешканців, виривається в омріяну «кінематографічну Америку». Йому вдається потрапити в Голлівуд і навіть дещо там зіграти. Згодом він повертається до свого жадливого Острова, щоб отримати поцілунок місцевої дівчини. В цьому «поверненні» – бажання «закрити гештальти»: здобути перемогу на рідній «території», домогтися поваги в людей, яких знав з дитинства. Поцілунок вульгарно-самовпевненої красуні Гелен (Яна Міносян) – усе, що потрібно Біллі як чоловікові. Спотворений байдужістю світ на якийсь час розкриє йому обійми, але чи достатньо цього, аби юнак міг жити далі? Часу ніби доволі, щоб уявити, яким раєм міг би бути злидений Острів, якби не був населений «каліками», а з іншого боку – часу доволі, аби запам'ятати цей «надбаний поцілунок» і пронести про нього пам'ять в інші світи. Щодо світу, в якому існує Біллі тепер, у ньому, схоже, все залишатиметься як завжди.

Серед оточення Біллі вирізняється «етнічний британець» Джоніпатінмайт (Едуард Парнет), який, за задумом драматурга, є уособленням цивілізації серед тупувато-брутальних «туземців». За сюжетом саме він врятує малоого каліку Біллі, коли батьки намагаються його втопити. Та, крім «порятунку дітей», його головне заняття – «журналістика»: він розширює «поінформованість» острівних мешканців, продаючи їм сенсативні, кожну – за окрему платню. Завуальований автором прийом медіа-кодування виглядає вельми комічно – за власні копійки мешканці заганяють себе у ще більшу інформаційну пустку.

Незважаючи на гротесково-характерні образи і комізм деяких ситуацій, у фіналі панує безмежний песимізм. Бездієвому соціальному меседжу режисерка підпорядковує все на сцені. Однак завдяки жертовній виконавській майстерності акторів, холодний світ люмпенів, головорізів, гангстерів, терористів, світ насильства, ехидства й жорстокості, що не сприймає «чужого болю» й узагалі «іншого», нагадує об'єктивізовано-теплий світ фільмів Кена Лоуча чи ранніх фільмів Лукіно Вісконті (зокрема, життя рибалок італійської Ачітредци у фільмі «Земля дрижить»). Режисерка демонструє потяг острівного світу до материкового, який живе на відкритих засадах, акцентуючи на психологічній неможливості реалізувати цей «потяг». Цього мало у порівнянні з фільмом Флаєрти, де діють відповідальні за своє майбутнє, сильні духом звитяжці. Але більше, ніж у «першооснові» маріонеткових персонажів, які психопатичним ідіотизмом підтримують ворожу ідею. Кожен текст дає можливість безлічі трактувань, і навіть з політично ангажованих п'єс можна створити виставу, що розглядає людську природу не через призму соціальної мізантропії. Зміна жанрових оцінок – від архаїчної героїки через соціальну патологію до драми «маленьких людей» – символізує динаміку суспільних настроїв і є своєрідним маркером часу.

Віра Зіневіч, Михайло Кукулюк і Тетяна Міхіна у виставі «Трамвай "Бажання"».

Вікторія Котенок

«Трамвай "Бажання"» за мотивами однойменної п'єси Теннесі Вільямса

Режисер Іван Уривський

Художник-сценограф і художник костюмів Петро Богомазов

Хореограф Павло Івлюшкін

Композитор Олександр Кохановський

У ролях: Бланш – Тетяна Міхіна, Тетяна Шляхова, Стелла – Віра Зіневіч, Світлана Косолапова, Стенлі – Михайло Кукулюк, Дмитро Рибалевський, Мітч – Дмитро Чернов, Олександр Печериця
Національний театр ім. Івана Франка. Прем'єра – 3 листопада 2020 року

Режисеру Іванові Уривському виповнилося лише 30 років, однак він поставив уже 15 вистав на семи театральних сценах Києва, Одеси і Львова. Окрім того, півтора року був головним режисером Одеського музично-драматичного театру ім. Василя Василька, а торік (з 2 листопада) увійшов до штатних постановників Національного театру ім. І. Франка. Театру він віддав трохи більше п'яти років, утім, уже можна вирізнити його режисерський почерк. По-перше, на відміну від більшості молодих режисерів, він працює не з сучасною драмою, а з класичними п'єсами, і не боїться братися за світову драматургію. Серед його робіт – постановки за творами Фрідріха Шиллера («Підступність і кохання»), Карло Гоцці («Турандот»), Антона Чехова («Дядя Ваня»), Івана Франка («Украдене щастя», «Перехресні стежки»), Августа Стріндберга («Фрекен Юлія»), Лесі Українки («Камінний господар»), Фернана Кроммелінка («Прекрасний рогоносець»), Михайла Коцюбинського («Тіні забутих предків»), Миколи Гоголя («Одруження»). Уривський переконаний, що в кожному класичному творі є «невичерпна глибина»¹, через текст він ніби вступає в діалог з минулим, щоб досліджувати людські стосунки.

По-друге, майже всі його вистави тривають не більше ніж півтори-дві години. Іван пояснює це тим, що кож-

¹ Белинский Константин. Интервью – Иван Урывский: к созданию идеального спектакля // <https://yabl.ua/2019/02/27/intervyu-ivan-uryvskij-k-sozdaniyu-idealnogo-spektaklya>

на постановка – «це вибудувана енергія, яку не хочеться руйнувати»² перервою на антракт. А також вважає, що не має права затримувати на довшє глядача, аби той не поспішав додому після перегляду і мав ще час на роздуми чи розмову про виставу.

Та особливу увагу привертають самі вистави, просякнуті символами і метафорами. У них на першому плані – форма (художнє, світлове і музичне оформлення) та загадка (часто містична), емоційно напружена історія, через яку постановник шукає квінтесенцію людського існування. У роботах Уривського (зокрема в київських) задіяні першокласні актори, однак вони перебувають немовби на другому плані. Адже підпорядковані задуму режисера і є не головною, а рівноцінною поряд з іншими складовою вистави і більшою мірою виступають уособленням певних архетипів, узагальненими образами або кодовими елементами, які несуть придуману й зашифровану режисером інформацію. Це можна простежити і в «Трамвай “Бажання”». Головна героїня Бланш (у виконанні Тетяни Міхіної) – знедолена людина, внутрішньо налякана і розгублена, вигнанниця, яка ніяк не може вписатися в рамки суспільства. Їй, вихованій в інтелігентній сім'ї, довелося пережити хвороби і смерть рідних, втрату родинного будинку через банкрутство, зраду шлюбного чоловіка, який після весілля виявився гомосексуалістом. Попри всі випробування, вона не втратила жаги до життя, бажання кохати і бути коханою. Одержима пошуками своєї «половинки», вона не помітила як стала місцевою повією. Втекти, сховатися від осуду і почати життя спочатку жінка намагалася в родині сестри, яка мешкає в іншому місті. Проте так і не змогла: чоловік сестри докопався до її минулого і загасив останню надію на нове життя (заміжжя з Мітчєм).

Бланш є втіленням образу білої ворони або чорного лебедя. Тетяна Міхіна наділила свою героїню ніжністю і поетичністю, добротою і щирістю. Але її «птаха» внутрішньо слабкодухий – вона не здатна протистояти світові і соціуму. Режисер із художником підкреслили це й через костюм героїні: на початку вистави героїня з'являється у легкій білій сукні і на підборах, а у фіналі – у чорному балетному купальнику, пишній спідниці-пачці і з короною на голові. Вбрання Бланш різко контрастує з робочим одягом інших героїв – сестри Стелли, її чоловіка Стенлі та його друга Мітчя. І не тільки з одягом, а й з місциною, куди Бланш переїхала: на сцені – маленький автодім-причіп, у якому мешкають Стелла і Стенлі. Усі події відбуваються всередині (глядач ніби підглядає за героями у велике кухонне вікно і мале – душової кімнати), а також на даху та ганку. Трейлер підкреслює обмеженість світогляду, мети й бажань його мешканців (така собі консервна банка, в якій Бланш просто задихається). Автодім уже давно не їздив. Утім, ближче до фіналу власник все ж таки ставить його на колеса і сам тягне причіп, наче свій хрест.

² Базів Любов. Іван Уривський: «Я вірю в театрального бога, тому що я сам не знаю, як виходить зробити виставу» // <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/2905785-ivan-urivskij-teatralnij-reziser.html>

Стенлі (Михайло Кукук) є типовим представником робітничого класу – приземленої недалекої людини, єдиними задоволеннями якої після важкого трудового дня є алкоголь, гра в покер і секс з дружиною. Ним рухають інстинкти: жага до виживання й розмноження. Чоловіку комфортно в його тісному світі, в який зовсім не вписується поетична натура Бланш. Тому він із нею, наче кіт з мишею, спершу забавляється, а потім просто «з'їдає». Не можна сказати, що Стенлі – це абсолютне зло, яке протистоїть головній героїні. Просто все має бути за його правилами, йому подобається бути правителем свого маленького сірого світу. Стелла (Віра Зіневич) після шлюбу з ним починає жити за його законами: носити безформний і безбарвний одяг, миритися з чоловіковим пияцтвом, картярством і навіть насиллям. Тобто стає безликою та беземоційною тінню Стенлі. Бланш не розуміє її, намагається «розбудити» сестру, яка ніби загінотизована монотонно повторює: «Я кохаю Стенлі». Стелла змирилася з життям у клітці-трейлері і тишить себе ілюзією, що Стенлі є її найбільшим щастям. Тому, коли перед нею постає вибір на чий бік пристати – чоловіка чи сестри, вона обирає першого.

Цікавий неоднозначний герой дістався Дмитру Чернову. Його Мітч, хоч і грає в карти та випиває зі Стенлі, такий самий брудний і спітнілий роботяга, однак після зустрічі з Бланш у ньому прокидаються ліричність і сором'язливість, жага до піднесених почуттів, взаємного кохання і навіть створення сім'ї. Мітч і Бланш – ніби двоє спраглих, що перетнулися біля криниці-кохання в пустелі. Саме тому режисер поміщає цих двох героїв на дах трейлера: тут вони милуються зоряним небом, пригадують вірші, відкривають одне одному потаємні куточки своєї душі. Утім, Стенлі згодом приземлює їхні почуття, розповідаючи розкрити ним правду про минуле Бланш. І Мітч стає жорстоким, хтивим і бездушним чолов'ягою, як і його приятель Стенлі.

Дивлячись «Трамвай “Бажання”», мимоволі ловила себе на думці, що цікаво спостерігати, знаходити і розшифровувати кожен деталь: чи то костюм, чи музичну композицію, чи світловий акцент, чи пластичний малюнок, чи елемент сценографії. Бо кожна з них є ретельно закодованим меседжем, а всі разом створюють оригінальне полотно. Як на мене, творці «Трамвая “Бажання”» спробували у жанрі кіношного трилера (з елементами містики та драми) протиставити два світи: безбарвний і кольоровий, чистий і заплямований, прозовий і поетичний, реальний та ілюзорний, робітничий та інтелігентний, земний і піднесений, плотської жаги до володіння і душевних бажань кохання, краси, щастя. І хоч дехто нарікає на переважання в Івана Уривського зовнішньої форми над змістом, недоречності або перенасиченості метафорами, перетворення акторів на слухняних виконавців режисерського задуму, однак його постановки по-справжньому хвилюють глядачів, спонукають їх задуматися і проаналізувати побачене, насолодитися оригінальним нетрафаретним підходом, з іншого (часто неочікуваного) ракурсу подивитися на знайомий літературний твір та його героїв.